

Друмове ће пожелети Срба, а Срба неће бити... Можда ће Срби овде бити у мањини у будућности, каже за Нова.рс редитељ, професор и академик Дејан Мијач.

– Знате шта, мени је дуго времена требало да се навикнем и на то да сам професор. Као и звање професора, тако и ово звање академика нисам бирао. Задесило ме је...

Овим речима редитељ [Дејан Мијач](#) започиње разговор за Нова.рс и коментарише новопридошлу титулу академика коју је завредео у последњем изборном циклусу за САНУ и [званично је примио](#) на свечаности, одржаној 19. новембра.

Један од најзначајнијих театарских редитеља код нас, коме је данас 87 година, постигао је у каријери готово све. Иза Мијача су представе које су и данас у колективном памћењу, силна признања, а одшколовао је и генерације студената. На нашу констатацију да је дуга била борба да се уметници из света театра и филма „пробију“ до Српске академије наука и уметности, одсечан је:

– Нисам се ја борио. Али, јесте битно што смо [коначно ушли у САНУ](#) . Има врло занимљивих људи из наше бранше који живе, раде, који су млађи од мене и који би могли да буду такође чланови Академије због својих доприноса. Наша уметност, ма колико била ефемерна, битна је као уметнички чин. Уосталом, и друге уметности су ефемерне. Као кад одете у Лувр и видите „Мона Лизу“ - то је тај тренутак, а остало је све памћење и осврт. Не правимо трајна дела која негде остају забележена. Али, променило се време, па се и на дела која су забележена више не обраћа пажња. Ко данас чита Овидија? А пре 150 година био је незаобилазан песник.

Ако је ваша уметност ефемерна, и ако се позориште дешава само у трену, да ли је у томе магија театра?

– То сад и никад више ме је увек привлачило и волео сам то пре него нешто друго. Рецимо, да седим и пишем приче и романе. Могао сам и то да радим, сад да ли успешно или неуспешно, питање је... Али, мени се ово чинило ближе ономе што уметничко дело треба да учини, ма колико то чудно изгледало.

Мислите ли да су жене опет неправедно запостављене, јер ниједна није примљена у чланство САНУ?

– Јесу. Али, у мом свету никада нисам имао поделу на мушкарце и жене – рецимо на глумце и глумице. То је за мене било једно те исто. Врло сам уважавао обе стране медаље. О томе никада нисам ни размишљао, није ми тако нешто падало на памет.

А зашто подела постоји у нашем друштву?

– Ово друштво је још увек на неком издисају патријархата. Али, то не значи да сада треба да се вратимо у матријархат. Да је у време матријархата постојала Академија наука, можда би се постављало питање зашто је тако мало мушкараца. (смех)

Бројке, [кад је у питању САНУ](#), јесу поразне, али ја нисам човек за разговор о томе. Цео живот сам радио и размишљао потпуно другачије. У уметности нисам никога посматрао као мање вредног. Премда, патријархат је факат владао. Рецимо, видимо то и код писаца који су феноменално проникли у суштину женствености, попут Толстоја. Па, његову Наташу боље познајем него своју сестру. Или Ану Карењину. И код Шекспира су већина ликова мушкарци. И данас, кад у позоришту правите поделу за нека класична дела, увек имате две-три улоге за глумице, а све остало су мушки ликови. И ти писци су живели у мушком свету.

Да ли вас је звање академика понукало да се осврнете на огромну каријеру – на почетке у Народом позоришту у Тузли, прелазак у новосадски СНП, долазак у Београд, режије у ЈДП-у, широм Србије...

– Имао сам среће да ме је посао увек чекао. Тај мој посао је био век весеља и радости. Врло мало сам имао горких суза у животу, а у уметности не. Дошао сам у Београд не да бих чекао своју шансу, већ сам ишао у сусрет догађајима. Ако није било посла, отишао сам у Тузлу, не мислећи кад ћу и како ћу да се вратим у Београд. И вратио сам се у Београд зато што сам био позван да режирам на великој сцени, са свим прерогативима који иду уз то.

Живите недалеко од Народног позоришта, а зачудо заобишли сте овај театар?

– Још у почетку, када сам био студент у Београду, мени се то позориште није свидело. Драма, бар. Опера, да, била је тада далеко значајнија него што је данас. И балет наравно. Некада је свако позориште имало своје, домаће редитеље који су режирали у том театру. Тај „стаф“ који је био у Народном није ми се свиђао, а ни главни глумци који су носили репертоар. Нисам могао да уживам у тим представама као што је то било, рецимо, у Југословенском драмском позоришту, или једно време у Београдском драмском. То ми је било занимљиво, ново, а ово неко старомодно позориште, наслеђено из 19. века.

Много је награда иза вас, толико антологијских представа, од „Женидбе и удадбе“, „Голубначе“, „Пучине“, „Путујућег позоришта Шопаловић“, до „Васе Железнове“ или „Родољубаца“... Коју представу сматрате својим врхунским дометом?

– Свака од мојих представа била је резултат напора. Нека је била мање, нека више успешна. Ја сам, рецимо, волео неке представе које публика или критика нису прихватиле. На пример, радио сам у СНП-у „Велики Мак“. Селектор Стеријиног позорја није разумео представу, рекао је да је исувише мрачна. Нисам због тога патио. Па, онда „Помрачење“ Слобе Стојановића, за коју је Мића Табачки у СНП-у направио изванредну сценографију. Та представа је феноменално пропала. И дан-данас кад се видимо Мића и ја причамо о њој. Али, тада није прошла, рано је дошла...

Пре десетак година опростили сте се од режије Чеховљевим „Вишњиком“ у ЈДП-у. Често сте говорили да вам посао никада тешко није падао. Зашто сте га се онда „отарасили“?

– Па, то вам је као да сам неки спортиста, који напусти своју професију када је снажан. Знате, све има своје време. Позориште је толика радост да може да пригрли само младо. То је огромно, међусобно преливање енергије, а нажалост, кад немаш снаге, онда треба то оставити. Ево, ја чеп од ове флаше више не могу да одврнем. Зашто бих показивао своју немоћ? И тај „Вишњик“ је био намерно одабран за крај.

Увек постоје две тенденције у развоју друштва, односно кораци којима се може изаћи из тренутне ситуације, лева и десна. И једна увек побеђује, осваја право да буде историјска, а ова друга силази са сцене и престаје да буде важна.

„Вишњик“ говори о свеопштој пропасти, али Чехов у њему само скицира то лоше стање. Ако бисте сада били у позицији Чехова каква би била скица овог друштва?

– Увек постоје две тенденције у развоју друштва, односно кораци којима се може изаћи

из тренутне ситуације, лева и десна. И једна увек побеђује, осваја право да буде историјска, а ова друга силази са сцене и престаје да буде важна. У том „Вишњику“ људи су тако духовно леви, али су лењи, изгубљени, немају енергију. А ови нови, алави су они који све претварају у проток новца, што је за ове који одлазе потпуно неразумљиво. Не могу да схвате да се ствари мере тиме колико имаш новца. Чехов је још онда исписао оно што ми данас живимо.

Идете ли у позориште?

– Из много разлога не могу више да одседим целу представу. Нарочито, ако траје четири сата. Физички то не могу да издржим, ма каква да је. Изгледа да ми не недостаје позориште, могу и без тога. Али, човек може без свачега, без органа у телу, обogaљен...

Жалите ли за нечим?

– Да, јер сањао сам многе ствари, неке сам и започињао па, нажалост, нисам завршио...

Врло оштро говорите о нашој збиљи, а информишете се о њој из „друге руке“. Какав је данас живот овде?

– Научио сам да је Београд српски град. И у Југославији је био град свих Југословена, али и српски град. Београд није интернационална метропола, није Њујорк, ни Париз, ни Москва. Нема одлику империјалног града. Сада је то град који расте, пулсира у неком мени неразумљивом правцу. Град и његов раст доживљавам као неки развој у концентричним круговима, од неког језгра би требало да се природно шири. А овде ми делује као да се некако растрже, да се делови откидају, беже некуд уз те реке. И видим да се гради много путева, као никад, што је с једне стране добро. Али, с друге стране ако читате „Почетак буне на дахије“ и сетите се онога што је говорио Старац Фочо од стотину љета испада да ће „друмови пожелети Срба, а Срба неће бити“.

Одрастајући током Другог светског рата, нагледали сте се патњи у детињству. Иако је мирнодопско време неупоредиво с оним ратним, уочавате ли неке паралеле?

– Данас се дешавају неке друге врсте грозота. Има ту и ратова, неправди, патњи, физичког нестајања, али ми живимо у времену када један човек није отишао одавде на Нови Зеланд, већ нестао. А заправо није нестао него је ликвидиран. У том смислу има неке сличности. Јер има неправди и насиља, а све је то „спаковано“ у одлазак без повратка.

Упркос недаћама у којима сте одрастали, држало се до вредности попут љубави, пријатељства, части... Зашто данас? оне изостају

– Зато што нису потребне. Данас ако кажете да је неко пријатељ ви то можете измерити у динар. Ако не стајеш у те рачунице, онда ниси пријатељ. Ми смо мирно и срећно били сиромашни, без икаквог страха и налазили смо неко своје место. Ово сада је једна бесомучна јурњава, попут кунића који се врти нон-стоп на оном точку. Уби се трчећи, а не стиже нигде. А ми смо били испуњени. Ја сам имао комад хлеба и био сам задовољан јер ништа ми друго није требало. Био сам један од ретких у својој генерацији који је сваке године мењао ципеле. Имао сам летње и зимске. Чак и сандале. То је било абнормално. Стално сам размишљао – зашто је мени Бог дао толико, а некима ништа. Буквално ништа. Па, ја и дан-данас имам не пријатеље, већ другове – праве другове. Није нама било битно да ли смо политички на истој страни, да ли навијамо за исти клуб. Били смо другови за цео живот!

Наша култура најбоље говори о односу људи на власти према њој.

А где нам је култура?

– Тамо где су је сместили они који су на власти. Наша култура најбоље говори о односу људи на власти према њој. Култура овде никад није била битна. Оно што ми зовемо високом културом, за то никад није било новца. Исто је и сад. Ево, ја бих волео да одем на концерт у нову зграду Београдске филхармоније. Од кад је најављено да ће бити саграђена... Колико је позоришта било када сам дошао у Београд, толико је целог мог живота остало. Ниједно се више није отворило, ако изузмемо Мадленианум и Звездару. Рецимо, Немци и Руси имају осећај за театар, обично га дају једном човеку и он спроводи

своје идеје. Београд има енормно много зграда, у овај град се енормно много људи доселило, а све је остало на истом нивоу. Шта то значи? Нема потребе за тим. И сутра да неко затвори позориште, нико се не би бунио. Јер, српски народ никад није имао потребу за културом, волео је више славу и преславу, забаве, врела, вашаре...

Ко је онда долазио да гледа ваше представе?

– Па, било је и залудних људи који су и то радили. Кнез Михаило је морао из свог џепа да плати да би могао да направи Народно позориште, јер то није могло да прође кроз Скупштину. Шта ће нам то да развраћа нашу омладину? Не можете овај народ научити култури. Када је Вук Караџић одлазио у Беч, понео је са собом неке своје забелешке на пергаменту, које је писао вучјим пером од размућеног барута. Те исте године у Бечу се отвара Музик ферајн, чувена сала у којој се и данас одржава Новогодишњи концерт. Тада ту већ свира Бетовен, били су Бах, Хендл, Моцарт. У Бечу тада пишу Гете, Шилер... А Вук је тамо први пут у животу видео мастило. Е тај раскорак је вечит. Ми само сустижемо нешто.

Коме сте се ви обраћали толико деценија?

– Самом себи. Ја сам представе правио ама баш из свог задовољства. Ако се то неком свидело, онда сам имао срећу. И имао сам срећу да су ми увек давали следећи посао. Можда сам неког гледаоца, студента преобратио. Али, то није пресудно за историју наше културе. Ни за будућност. Србија за десет година, по мом осећају, неће постојати као географски појам. Србија као заједница у којој живи српски народ неће постојати. Можда ће Срби бити у мањини. Видим је негде у оквиру три и по милиона. За некога је то можда добро, и предобро.

А за вас?

– Ја сам старински човек, назадан. Нисам напредан.

Имам само страх господњи. Страх од коначног суда.

Како се у позном животном добу мирите с одласцима?

– То и даље видим као једно велико осиромашење. Да се вратим на другарство, знате оно што каже Пушкин да „пријатеља имаш много, а другова не“. И сад је тај растанак другара тежак. Мени је тај одлазак убитачан. Да неко оде из твог живота без повратка. Не разумем. И ја сам сад у фази одласка. Хтео не хтео, ближи ми је крај него почетак. То могу да упоредим с оним чекаоницама у ходницима, по овим нашим установама. Седиш ту, чекаш да те прозове – хајде, тај и тај... У тој слици има много истине. Ко није спреман на ту истину, тешко му је, има страх. Ја сам био у болници, прележао сам тежи облик короне, нисам могао да ходам, учио сам да ходам, и ево нисам научио. Али, имам само страх господњи. Страх од коначног суда. Али, од одласка не, то је неминовно!

(Нова)